

той факт, що японська мова більше відкрита для інтервенції західних ідей, процесів і лексики зокрема.

Отже, можна стверджувати, що китайська термінологія існує і розвивається. Завдяки урядовим програмам і законам, йде боротьба за чистоту китайської мови, іноземна термінологія калькується (фонетично, семантично) і сприймається вже як китайський термін. Глибокий аналіз і оцінка особливостей сучасного лексичного складу китайської мови є неможливими без урахування діахронічного та синхронічного аспектів дослідження. Саме в розумінні діахронічної складової розвитку китайської термінології, через аналіз історичних процесів і впливів можна зрозуміти синхронічні процеси, які керують розвитком сучасної термінології.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Виноградов В.В.* Лексикология и лексикография: Избранные труды. – М.: Наука, 1977. – 312с.
2. *Сташко М.В.* Формування та розвиток української бібліотечно-бібліографічної термінології: Дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / НАН України. – К., 1999. – 188 с.
3. *Буров В.Г., Семенов А.Л.* Китайский словарь новых слов и выражений – М.: Восточная книга, 2007. – 736с.
4. *王国维论学集* – 中国社会科学出版社1997年版, – 387页
5. *现代汉语词典(第五版)* – 商务印书馆2005年版 - 1869页
6. <http://www.xschina.org/show.php?id=5475>

СЛАВОВА Л.Л.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

КОМУНІКАТИВНІ МАКСИМИ УСПІШНОСТІ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

У статті розглядаються комунікативні максими успішності політичного дискурсу. Дотримання максимів Г.П. Грайса, а саме, кількості, якості, релевантності та способу вираження та принципу ввічливості Дж. Ліча, забезпечує успішний перебіг комунікативного акту. Порушення зазначеного принципу та максимів здебільшого характерно для мовлення політиків.

Ключові слова: успішність, комунікативна невдача, принцип кооперації, конфлікт, політичний дискурс.

В статье рассматриваются коммуникативные максимы успешности политического дискурса. Соблюдение максимов Г.П. Грайса, а именно, количества, качества, релевантности и способа выражения, а также принципа вежливости Дж. Лича, обеспечивает успешное протекание коммуникативного акта. Нарушение указанного принципа и максимов в основном характерно для речи политиков.

Ключевые слова: успешность, коммуникативная неудача, принцип кооперации, конфликт, политический дискурс.

The article considers communicative maxims contributing to the success of political discourse. If a politician follows G.P. Grice's maxims (maxims of quality, quantity, relevance and manner) as well as

Leech's principle of politeness, the communicative act is to be successful. Politicians' speech in most cases is characterized by the breach of maxims and the principle.

Key words: success, communicative breakdown, cooperation principle, conflict, political discourse.

Мета - проаналізувати комунікативні максими успішності політичного дискурсу.

Актуальність зумовлюється спрямованістю сучасних лінгвістичних розвідок на дослідження фактору успішності у комунікативній інтеракції загалом та у політичному дискурсі зокрема. Сучасні тенденції вивчення мовних явищ у дискурсивно-когнітивній парадигмі [1; 2; 3 та ін.] зумовлюють актуальність дослідження політичної комунікації у межах теорії дискурсу.

Об'єктом дослідження є сучасний письмовий/друкований американський та український політичний дискурс.

Предмет дослідження мовленнєві засоби реалізації успішності політичного дискурсу.

Матеріалом дослідження є тексти промов, інтерв'ю та дебатів політичних діячів з американських та українських друкованих Інтернет-джерел та періодичної преси початку XXI століття.

Мовленнєва комунікація має свої правила, дотримання яких забезпечує умови для успішного комунікативного перебігу. Недотримання цих правил відповідно призводить до певних комунікативних труднощів.

Так, зокрема, невизначеність лексичних одиниць, яка веде до перекручування інформації пояснюється навмисним порушенням постулатів комунікації [4]. За Г.П. Грайсом, успішність комунікації забезпечується при дотриманні Принципу Кооперації та пов'язаних з ним максимум кількості, якості, релевантності та способу вираження.

Погоджуємось з Є.В.Клюєвим, що «все, що формулюється занадто «в лоб», може бути соціально осудженим» [5:213]. Все частіше у повсякденному спілкуванні ми зустрічаємо непрямі форми мовленнєвої взаємодії, що можливі при наявності спільних принципів поваги до співрозмовника, уникнення різного роду втручань при спілкуванні. Іншими словами, необхідно дотримуватись принципу кооперації. Цей принцип вважається основним принципом комунікації. Більш конкретне уявлення про сутність принципу дають категорії кількості, якості, відношення та способу [4].

При цьому категорія кількості виражається у тому, що на певному етапі діалогу висловлювання повинно містити не більше і не менше інформації, ніж потребується. Категорія якості виражається у правдивості висловлювання. Категорія відношення характеризується тим, що слід притримуватися теми розмови. Категорія способу відображається в ясності вираження.

За умови дотримання принципу кооперації спілкування стає максимально ефективним.

Проте, політики не завжди лаконічні, щирі, тобто в процесі комунікації досить часто порушуються постулати Г. П. Грайса. Оскільки останні скоріше характеризують те, як слід вести розмову, ніж те, як проходить реальне спілкування. У процесі спілкування співрозмовники не завжди виконують ті комунікативні ролі, які їм притаманні та нерідко припускають помилок. Помилка – це порушення мовних та інших правил, норм, конвенцій тощо [6:22]. Досягнення позитивного результату в спілкуванні, як правило, пов'язано з адекватним і правильним накопиченням інформації у одного комуніканта про іншого. Негативний результат під час спілкування нерідко є наслідком неадекватного сприйняття співрозмовника як мовної особистості, помилкового трактування інформації, якою кожний з комунікантів володіє.

Якщо уявити процес комунікації між ідеальними мовцем і слухачем, то перебіг спілкування буде проходити при дотриманні всіх постулатів Г. П. Грайса. Через ігнорування комунікантами цих постулатів здебільшого й трапляються ситуації непорозуміння. Так, нерідко порушується постулат кількості:

Серед призначень є міністри, які працювали у минулій владі. Але залишилися і міністри, які не є професійними і все-таки більше дбають про піар-кампанії, ніж про системне вирішення щоденних проблем. І цей момент свідчить про деяку нерішучість президента провести цілковите оновлення, застосувати принципово нові підходи при призначеннях на посади [8].

Наведений уривок з виступу В. Януковича задовольняє принципам якості, релевантності та манери мовлення, але порушується постулат кількості, оскільки політик узагальнено згадує про міністрів, які працювали у минулій владі, про тих, які не є професіоналами, не уточнюючи хто саме (*Але залишилися і міністри, які не є професійними і все-таки більше дбають про піар-кампанії, ніж про системне вирішення щоденних проблем*).

Постулат способу вираження, тобто вимога говорити ясно і однозначно, також порушується у повсякденному мовленні. Недбале ставлення мовця до вибору структури речення, належних лексичних одиниць створює труднощі слухачеві при сприйнятті та розумінні інформації, потребує від нього додаткових зусиль для встановлення змісту повідомлення:

Яворівський: *Пане Андрію, моя відповідь дуже коротка. Ми, Богу дякувати, єдине, що ми винесли добре з "майдану", – і це дійсно реальна... реальна наша заслуга – це те, що ми сьогодні маємо свободу слова. І, може, перший, хто потерпає від цієї свободи слова – це сам Віктор Ющенко. Через те в нашій пресі, в нашій країні можна говорити все, що хочете. Через те... Ви кажете: "Хтось колись щось, там, казав". Казав... Це його право, це його добра воля. Політика... Знаєте, в політиці ходити в білих рукавичках і казати, що "ви знаєте, я ось весь такий..." Є доцільність якась певна, але є... [9].*

Значна кількість незакінчених речень (*Казав..., Політика...*) незакінченість думок, що є результатом недбалого ставлення мовця до вибору структур речень, ускладнює процес сприйняття інформації ("*ви знаєте, я ось весь такий..." Є доцільність якась певна, але є....*).

Адресати, як правило, роздратовуються, коли їм повідомляють зайві речі або не те, що вони хочуть почути:

Куликов: *Пане Карасьов, я вважаю, що ваша позиція цілком зрозуміла. Я сам хочу почути відповідь пані Тимошенко на це. І думаю, що я не сам у цій залі, хто хоче почути пані Тимошенко.*

Карасьов: *Чому парламент не має своєї позиції?*

Куликов: *Дякую. Пані Тимошенко.*

Тимошенко: *Шановні друзі, перш за все, щоб у нас не було анонімного спілкування, я хочу представити пана Вадима Карасьова, який є правою рукою, політологом Віктора Балого, який працює в Секретаріаті Президента і який має велику кількість висловлювань відносно будь-яких складових. Я хочу вам сказати декілька серйозних речей у відповідь на ваше питання.*

Карасьов: *Надо по суті отвечать, Юлия Владимировна.*

Тимошенко: *По суті я хочу.*

Карасьов: *От по суті відповідайте. До чого тут це?*

Куликов: *Це, напевне, непогано, що у нас представлено також погляди Секретаріату Президента.*

Карасьов: Ви по суті відповідайте. Чого ви сразу на личности переходите?

Тимошенко: Так ви ж не даєте.

Карасьов: Ви переходите на особистості. Це ваш політичний стиль [10].

У зазначеному фрагменті політики не можуть прийти до порозуміння, та їхню розмову можна назвати комунікативною невдачею, оскільки адресат не отримує відповіді на своє запитання (*Чому парламент не має своєї позиції?*). Адресат звинувачує адресанта в тому, що вона говорить не по суті питання (*Ви по суті відповідайте*), та характеризує стиль спілкування як її політичний стиль. Комуніканти не приходять до згоди.

Мовленнєвокомунікативний конфлікт – це виникнення у ході мовленнєвої комунікації (комунікативного контакту) зіткнення, протистояння двох сторін (партнерів) комунікації, що проявляється через конфліктні комунікативні ходи, такі як нанесення адресату комунікативної шкоди (недовіра, погроза), пониження його статусу (дискредитація, негативна характеристика, образа, висміювання), а також через комунікативні ходи, в яких поряд з тим чи іншим неконфліктним завданням міститься конфліктний потенціал за рахунок використання спеціальних засобів, таких як директивний мовленнєвий акт.

При конфліктній налаштованості одного із комунікантів, результат комунікативного акту буде залежати від вибору тієї чи іншої стратегії. Стратегія передбачає спрямованість мовленнєвої поведінки для досягнення певної мети комунікації, тобто бажаного або того результату, що прогнозується.

У політичному спілкуванні нерідко порушується постулат інформативності, зокрема: Перепитування типу *What?, Who? Хто? Що ви маєте на увазі?* є результатом того, що мовець не був достатньо інформативним у своєму повідомленні.

Комунікативні невдачі, які викликані порушенням постулату про інформативність призводять до конфліктного спілкування і появи негативних емоцій у комунікантів, таких як гнів, роздратованість. У наступному прикладі через неодноразові перепитування у комуніканта з'явилися саме такі емоції:

Куликов: Василь Стоякін, Центр політичного маркетингу.

Стоякін: Владимир Михайлович, вот так получается, что у нас беседа все равно возвращается к тому же вопросу, который поднял

колега Матвиенко. Вы сказали, что сейчас у нас никто от ответственности не уйдет. Это неправда. Вы в красках расписали, как работала Верховная Рада на протяжении прошлого года... Человек, под чьим чутким руководством Верховная рада вот так, извините, работала, – он сейчас ходит по всем студиям и учит жизни политиков, политологов, избирателей, – он будет представлен в следующей Верховной Раде наверняка.

Литвин: Кого ви маєте на увазі?

Стоякін: Вы догадались, кого я имею в виду. И, я думаю, все догадались.

Куликов: Це, себто, «я знаю, що ти знаєш, що я знаю, що ти знаєш»?

Стоякін: Я имею в виду Арсения Петровича Яценюка, который несет полную ответственность за работу этого состава Верховной Рады на протяжении прошлого года [9].

Недостатня інформативність висловлювань спонукає комуніканта до уточнення (*Кого ви маєте на увазі?*), перепитувань (*Це, себто, «я знаю, що ти знаєш, що я знаю, що ти знаєш»?*), що порушує принцип кооперації, зокрема, постулат кількості.

Іноді створюється ситуація, коли комуніканти відповідають питанням на питання через певну недосказаність висловлень адресанта:

Єрмолаєв: У меня вопрос: в чем смысл вашего заявления и какие будут последующие практические шаги? Неужели вы будете бороться за демократическую коалицию?

Тимошенко: Яка заява?

Єрмолаєв: Речь идет о цитате, которая прошла с вашей пресс-конференции – о том, что Президента толкают на действия, средством которых может быть досрочное прекращение его полномочий, и намек на силовой сценарий [10].

Відсутність уточнюючих висловів у ствердженні викликає запитання у адресата:

PERINO: *Because they're the most defensive people I've ever met.*

KURTZ: Journalists?

PERINO: *Yes.*

KING: *No.*

KURTZ: *Have you ever heard that?* [11].

Перепитування (*Кого Ви маєте на увазі, Яка заява? Journalists?*) з боку адресанта свідчать про те, що адресат був не достатньо

інформативним. Але у випадку наданням останнім додаткової інформації на запит, комунікативна проблема знімається.

Здебільшого дискредитація політика базується на протиставленні того, що було ним обіцяно або сказано, з одного боку, та зроблено, з іншого боку:

HUFFINGTON: Just very quickly, you know, she said at one point that for years she has been calling for troops to be withdrawn from Iraq when you know perfectly well that she has not been calling for troops to be withdrawn from Iraq for years.

So this was a clear mistake, one of her positions in the past.

WOLFSON: Well, actually...

KING: All right, Howard...

WOLFSON: ... actually, that is incorrect. She has been calling for a phased withdrawal...

HUFFINGTON: For how long?

WOLFSON: ... for two years. For two years.

KING: OK. Thanks, Howard. We'll be seeing...

WOLFSON: Feel free to look it up.

KING: We'll be seeing you along the trail.

WOLFSON: Thank you [11].

У зазначеному фрагменті комуніканти порушують постулат кількості, не надаючи достатньої інформації (*For how long?*), та постулат якості, де викривається, що політик говорив одне, а на справді все було навпаки.

Нерідко порушується постулат якості. У наступному прикладі адресат підозрює неправду. Він показує свою підозру та перебиває свого співрозмовника:

Кужель :Ни один экономист мира сегодня не знает, в какой кризис мы входим. И только сплочённая нация с пониманием...

Куликов: А может, знает, но не говорит?

Кужель: Не знает. Неправда, не знает... На самом деле я не говорю о том, что надо приукрашать, я не говорю о том, что надо пугать, но на самом деле более работоспособного премьера... [12].

Один комунікант перебиває іншого (*А может, знает, но не говорит?*), підозрюючи, що інформація була надана не зовсім правдива, що останній категорично заперечує (*Не знает. Неправда, не знает...*).

Для реалізації негативної репрезентації політики використовують наведення негативних прикладів:

During the last week, the McCain campaign has unabashedly engaged in the active spreading of mistruths and falsehoods. It said that Barack Obama supported “comprehensive sex education” for children in kindergarten (“dishonest” and “deceptive” said The Washington Post); that Mr. Obama used the colloquial expression “lipstick on a pig” to describe Sarah Palin (G.O.P. Senator Orrin Hatch labeled the charge “ridiculous”); that Ms. Palin never accepted earmarks as governor of Alaska; (this is patently false, she actually requested \$450 million in earmarks as governor); that Mr. Obama will raise taxes on middle-class families (his plan would actually give a tax cut to 80 percent of Americans); that his health care plan will force families into a government-run health care plan; (a public health expert quoted in this paper called that “inaccurate and false”); that Ms. Palin told Congress “thanks, but no thanks” on the Bridge to Nowhere (she initially supported the bridge and kept the Congressional funds earmarked for the project); that Ms. Palin visited Ireland and Iraq (her airplane refueled in the former and never crossed the border into the latter). Now there are even reports that the McCain campaign fabricated crowd estimates for a recent rally in Virginia [13].

У такий спосіб неправдиве висвітлення подій, у термінах лінгвістичної прагматики порушення постулату якості, характеризує політичну компанію Мак Кейна. Реалізація контрадикторності відбувається в межах одного речення з шістью підрядними з використанням паралельних конструкцій.

Інший важливий принцип, що регулює процес спілкування – принцип ввічливості, сформульований Дж.Личем, є невід’ємною частиною комунікативного кодексу. Цей принцип спрямований на попередження конфліктних ситуацій.

Так, наприклад, у своїх виступах у Білому Домі американський та український президенти притримуються принципів ввічливого та тактовного звертання:

PRESIDENT BUSH: Thank you. It's an honor to stand with a courageous leader of a free Ukraine. Mr. President, you are a friend to our country and you are an inspiration to all who love liberty. Welcome to America, and we're pleased to welcome your wife, as well. We're looking forward to having lunch with you [14].

PRESIDENT YUSHCHENKO: Mr. President, dear American friends, for me, for my wife, it is a great honor and privilege to be received here in the White House and to hear the words that are addressed to my country, my nation, my homeland [14].

Як правило, політики різних рівнів притримуються зазначеного принципу:

Куликов: *Пане Карасьов, я вважаю, що ваша позиція цілком зрозуміла. Я сам хочу почути відповідь пані Тимошенко на це. І думаю, що я не сам у цій залі, хто хоче почути пані Тимошенко.*

Карасьов: *Чому парламент не має своєї позиції?*

Куликов: *Дякую. Пані Тимошенко.*

Тимошенко: *Шановні друзі, перш за все... [10].*

Американські та українські політики оформлюють свої висловлення експліцитною етикетною рамкою, використовують тактовні та ввічливі звертання: *Mr. President, dear American friends, шановні друзі*. Таким чином, вони налаштовують подальше спілкування на комунікативну узгодженість.

Здебільшого ситуації, коли один політик перебиває іншого, носять конфліктний характер, але останнє знімається через втілення політиками принципу ввічливості:

Яворівський: *Юра, я вибачаюсь, я не люблю перебивати, але скажіть, будь ласка: проблему уряду має вирішувати сама коаліція; вона ставила питання про уряд? – ні, вона сприйняла цей уряд як готовий. Тобто, зніміть цю проблему.*

Мірошниченко: *Пане Володимире, дозвольте, я закінчу.*

Яворівський: *Будь ласка [10].*

Іноді мовленнєвий акт вибачення (*я вибачаюсь, я не люблю перебивати*) та прохання (*але скажіть, будь ласка*) поєднуються в одному висловлюванні, що свідчить про високу культуру мовлення політика.

Дотримання принципу ввічливості створює атмосферу позитивної взаємодії. Цей принцип забезпечує реалізацію комунікативних стратегій, де значну роль відіграють непрямі висловлювання, іншими словами, використання «прийомів того, що мається на увазі» [5:111].

З точки зору лінгвістичної прагматики ввічливість розглядається як дискурсивна стратегія (або набір стратегій), що використовують у процесі мовленнєвого спілкування згідно з Принципом Кооперації Г. Г. Грайса для досягнення найрізноманітніших комунікативних цілей, у тому числі для встановлення реальних та удаваних гармонічних міжособистісних відношень та підтримки комунікативного балансу між співрозмовниками [7:148].

Проте, максими, які складають зазначені принципи кооперації та ввічливості, «не здатні повністю гарантувати стійкість контакту, тим більш – успішне завершення комунікативного акту» [5:124].

Таким чином, до комунікативних максимум успішності відносяться постулати Г. П. Грайса та принцип ввічливості Дж. Лича. Порухення зазначених принципів характерно для мовлення політиків, що створює певні перешкоди у досягненні комунікативної мети, а отже і успішного перебігу інтеракції.

Перспективи дослідження вбачаються у подальшому аналізі факторів успішності політичного дискурсу, оскільки зазначена проблематика потребує комплексного підходу.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Белова А.Д.* Языковые картины мира в рамках когнитивно-дискурсивной парадигмы // Культура народов Причерноморья. - 2002. - № 29. - С.17-23.
2. *Макаров М.Л.* Основы теории дискурса. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. – 280 с.
3. *Шейгал Е.И.* Семиотика политического дискурса. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2004. – 326с.
4. *Грайс Г.П.* Логика и речевое общение // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1985. – Вып. 16. *Лингвистическая прагматика.* – С.217–237.
5. *Клюев Е.В.* Речевая коммуникация. – М.: ПРИОР, 1998. – 224с.
6. *Weigand E.* Misunderstanding: The Standard Case // *Journal of Pragmatics.* – 1999. – Vol.7, №2. – P. 763 – 785.
7. *Цурикова Л.В.* Прагматика вежливости в межкультурной коммуникации и проблемы перевода. – Перевод: язык и культура: Материалы международной научной конференции. – Вып. 4. – Воронеж: ВГУ, 2001. – С. 147 – 150.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

8. <http://hotline.net.ua/content/view/11478/3/>.
9. <http://svobodaslova.ictv.ua/ukr/catalog/2009-02-16/text304.html>.
10. <http://svobodaslova.ictv.ua/ukr/catalog/2008-09-08/text264.html>.
11. <http://edition.cnn.com/TRANSCRIPTS/0901/18/sotu.01.html>.
12. <http://svobodaslova.ictv.ua/ukr/catalog/2009-02-23/text306.html>.
13. <http://campaignstops.blogs.nytimes.com/2008/09/16/the-politics-of-lying/?scp=27&sq=politicians%20about%20politicians&st=cse>.
14. <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2005/04/20050404.html>.

ТРОЦЬ О.В.

Київський національний лінгвістичний університет

ДАВНЬОГЕРМАНСЬКИЙ КОНЦЕПТ ДОЛЯ (WYRD/ÖRLÖG) У ПЕРЕХІДНИЙ ПЕРІОД ВІД ЯЗИЧНИЦТВА ДО ХРИСТІЯНСТВА: ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ

Статтю присвячено дослідженню давньогерманського концепту ДОЛЯ у перехідний період від язичництва до християнства з урахуванням історико-культурних особливостей германських етносів VIII–XIII ст. З наверненням германців у християнство уявлення про долю поступово трансформуються, що підтверджується відповідним мовним матеріалом. У давніх манускриптах паралельно вживаються слова на позначення язичницьких уявлень та християнських вірувань.